

Revista Electrònica

IN vestigació
novació

Educativa i Socioeducativa

**Els mestres d'Educació Primària a Mallorca:
característiques sociodemogràfiques i
lingüístiques**

Universitat de les
Illes Balears
Institut d'Estudis
del Llenguatge

Silvia Oliver
Centre d'Ensenyament Superior Alberta Giménez

Els mestres d'Educació Primària a Mallorca: característiques sociodemogràfiques i lingüístiques

Resum

Aquest article ens permetrà conèixer una mica a fons un dels col·lectius més importants per a la normalització lingüística de la llengua catalana, que són els mestres. L'estudi es concreta en els mestres d'educació primària de Mallorca. Primer, en descriurem les característiques sociodemogràfiques i lingüístiques. I, després, el grau de coneixement i de domini lingüístic que autodeclaren els mestres, pel que fa a les quatre habilitats lingüístiques bàsiques i als aspectes lingüístics concrets de pronúncia, gramàtica, ortografia i vocabulari. L'eina d'investigació que hem emprat ha estat el qüestionari, i per al tractament estadístic de les dades, hem usat el SPSS (Statistical Package of Social Science).

Paraules clau

llengua catalana, mestres, competència lingüística, habilitats lingüístiques, aspectes lingüístics, educació primària, habilitats productives, habilitats receptives.

Resumen

Este artículo nos permitirá conocer más a fondo uno de los colectivos más importantes para la normalización lingüística de la lengua catalana, que son los maestros. El estudio se centra en los maestros de Educación Primaria de Mallorca. Primero describiremos las características sociodemográficas y lingüísticas, para después pasar a describir el grado de conocimiento y dominio lingüístico que auto declaran los maestros, por lo que a las cuatro habilidades lingüísticas básicas se refiere y a los aspectos lingüísticos concretos de pronunciación, gramática, ortografía y vocabulario. La herramienta de investigación que hemos utilizado ha sido el cuestionario y para el tratamiento estadístico de los datos hemos usado el SPSS (Statistical Package of Social Science).

Palabras clave

Lengua catalana, maestros, competencia lingüística, habilidades lingüísticas, aspectos lingüísticos, educación primaria, habilidades productivas, habilidades receptivas.

Silvia Oliver
Centre d'Ensenyament Superior Alberta Giménez

Per citar l'article

"Oliver, S. (2008). Els mestres d'Educació Primària a Mallorca: característiques sociodemogràfiques i lingüístiques. *IN. Revista Electrónica d'Investigació i Innovació Educativa i Socioeducativa*, V. 1, n. 0, PÀGINES 67-86. Consultado en http://www.in.uib.cat/pags/volumenes/vol1_num0/silvia_oliver/index.html en (poner fecha)"

1. Introducció

Aquest article és una mostra dels resultats obtinguts d'un estudi més ampli, concretament d'una memòria d'investigació, que té per títol "Enquesta sociolingüística al col·lectiu de mestres d'Educació Primària a Mallorca". L'enquesta es va passar durant el curs acadèmic 2003-2004, a través d'un qüestionari.

Els objectius de l'estudi eren dos, bàsicament. El primer, descriure les característiques sociodemogràfiques i lingüístiques del col·lectiu de mestres d'Educació Primària i, el segon, analitzar el grau de coneixement i de domini lingüístic que autodeclaren els mestres.

Pel que fa a aquest article, en primer lloc ens referirem als objectius de la investigació i la metodologia emprada. I, després, farem una descripció sociodemogràfica del col·lectiu de mestres. Per acabar, mostrarem el grau de coneixement i de domini lingüístic que autodeclaren els mestres.

Abans, però, convé fer algunes precisions sobre el terme *coneixement* i com es pot mesurar. I també, sobre l'eina que hem emprat per recollir la informació: el qüestionari.

Segons Torres (2005) "entenem per coneixement d'una llengua la capacitat que hom té de servir-se d'aquest idioma". Mesurar el coneixement lingüístic d'una persona és una tasca molt complexa. Possiblement el mètode més acurat seria aquell que permetés obtenir el que es denomina un coneixement observat. En el nostre cas, a causa de ser una mostra nombrosa i un treball individual, era literalment impossible.

Sabem que les respostes no deixen de ser una opinió expressada pels mestres en relació amb les seves capacitats lingüístiques, condicionades també pel context, el grau de purisme i la pròpia autoestima, entre d'altres. I, sens dubte, per la situació de conflicte lingüístic que vivim. Per aquest punt de subjectivitat, les respostes s'han d'observar amb un cert grau de distanciament crític.

Pel que fa al qüestionari, té un determinat protocol d'aplicació que condiona les característiques dels coneixements que es poden adquirir. Cal tenir present alguns dels seus trets característics per ser conscients del tipus d'informació que ens facilita. Per una banda, es tracta d'una eina d'observació indirecta i, per una altra, es tracta d'una eina de caràcter inferencial. Això implica que només podem afirmar un coneixement probabilístic sobre la població objecte d'estudi.

2. Objectius

Els objectius d'aquest article són, bàsicament, dos. El primer, descriure les característiques sociodemogràfiques i lingüístiques del col·lectiu de mestres d'Educació Primària i, el segon, mostrar el grau de coneixement i de domini lingüístic que autodeclaren els mestres.

Creiem que pot ser interessant saber el nivell de competència que s'atorga un dels col·lectius més importants per a la normalització lingüística de la llengua catalana. Per una banda, perquè la preparació competencial pot suposar un grau major d'implicació i de compromís social i, per l'altra, si partim de la constatació que tots els mestres som professors de llengua i, per tant, models lingüístics reiterem la importància de conèixer a fons la fesomia actual d'aquest col·lectiu.

3. Metodologia

El procediment que hem dut a terme per seleccionar la mostra, és un mostreig aleatori i estratificat. Aquest tipus de mostreig és considerat el més adequat quan l'univers és conegut i està fragmentat en estrats relativament homogenis.

La mostra va ser construïda atenent les quotes següents: sexe, centre (públic—concertat/privat), població del centre (Palma—pobles).

La Direcció General de Personal Docent d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears i la FERE (Federació d'Escoles Religioses de l'Església), ens van proporcionar la informació de l'univers. A les taules 1, 2, 3 i 4 se n'especifica la distribució.

PER LOCALITAT	Homes	Dones	TOTAL
Palma	344 (9,21%)	1309 (35,03%)	1653(44,23%)
Pobles	491(13,14%)	1593 (42,63%)	2084(55,77%)
TOTAL	835(22,34%)	2902 (77,66%)	3737 (100%)

Taula 1. Distribució i percentatge dels mestres en actiu, per localitat i sexe, durant el curs escolar 2003-2004 a l'illa de Mallorca.

TIPUS DE CENTRE	Homes	Dones	TOTAL
Centres Privats	619(16,56%)	2220 (59,41%)	2839(75,97%)
Centres Públics	216 (5,78%)	682 (18,25%)	898 (24,03%)
TOTAL	835(22,34%)	2902 (77,66%)	3737 (100%)

Taula 2. Distribució i percentatge dels mestres en actiu, per tipus de centre i sexe, durant el curs escolar 2003-04 a l'illa de Mallorca.

PALMA	Homes	Dones	TOTAL
Centres Privats	142 (3,80%)	462 (12,36%)	604 (16,16%)
Centres Públics	202 (5,41%)	847 (22,67%)	1049 28,07%)
TOTAL	344 (9,21%)	1309 (35,03%)	1653(44,23%)

Taula 3. Distribució i percentatge dels mestres en actiu, per tipus de centre i sexe, durant el curs escolar 2003-2004 a Palma.

POBLES	Homes	Dones	TOTAL
Centres Privats	74 (1,98%)	220 (5,89%)	294 (7,87%)
Centres Públics	417(11,16%)	1373 (36,74%)	1790(47,90%)
TOTAL	491(13,14%)	1593 (42,63%)	2084(55,77%)

Taula 4. Distribució i percentatge dels mestres en actiu, per tipus de centre i sexe, durant el curs escolar 2003-2004 a Pobles.

Posteriorment, per calcular quina havia de ser la mostra requerida per tal que fos representativa, vam aplicar la fórmula $N = z^2 p q N / e^2 (N-1) + z^2 p q$. El nivell de confiança era del 95% i l'error mostral, de +/-4%. La mostra requeriria un mínim de 507 mestres. Finalment, van contestar el qüestionari 510 mestres (veg. Taula 5).

HOMES				DONES			
113				394			
PALMA		POBLES		PALMA		POBLES	
47		67		178		216	
PRIVATS	PÚBLICS	PRIVATS	PÚBLICS	PRIVATS	PÚBLICS	PRIVATS	PÚBLICS
19	26	10	57	63	115	30	186

Taula 5. Mostra representativa.

La recollida de la informació es va fer a través d'un qüestionari que es lliurà a algun membre de l'equip docent del centre.

Les preguntes del qüestionari emprades per fer aquest article són 14, distribuïdes en tres apartats:

a) Per recollir el perfil sociodemogràfic de les persones enquestades (lloc de naixement dels mestres i dels seus progenitors, sexe i edat).

b) Per a les dades lingüístiques, estrictament. Aquí se'ls demanava quina era la seva llengua inicial²³.

c) Per mesurar el coneixement: dues mesures de coneixement: una pregunta dicotòmica (resposta sí o no) en la qual es demanava al mestre si es considerava o no preparat per fer les classes en llengua catalana i una pregunta basada en una escala additiva de tipus Likert. Els mestres havien d'indicar quin nivell de coneixement lingüístic autodeclaraven pel que fa a les quatre habilitats lingüístiques bàsiques (parlar, entendre, llegir i escriure) i pel que fa als aspectes lingüístics concrets (pronúncia, gramàtica, ortografia i vocabulari). Hem utilitzat una variable qualitativa: "Molt bo" "Bo", "Regular" i "Dolent" que després, per analitzar-la, es convertí en una variable quantitativa: 1=Dolent, 2=Regular, 3=Bo, 4= Molt bo.

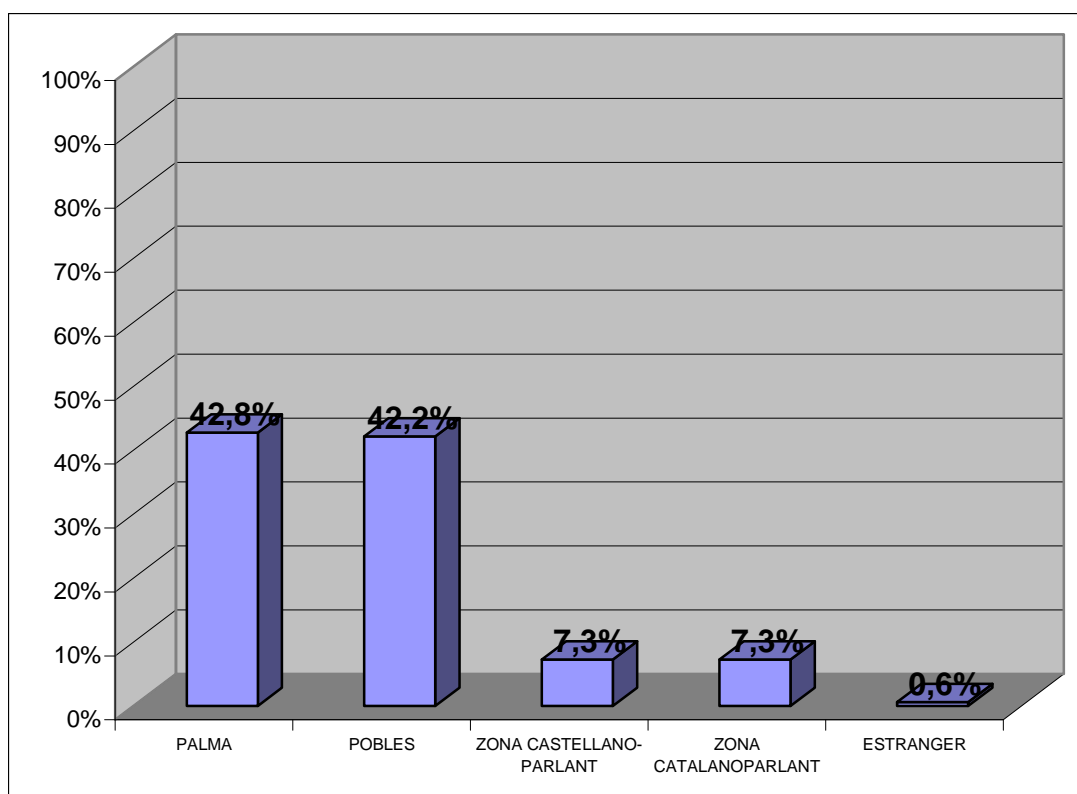
Gràcies a aquesta segona eina es pot precisar molt més el nivell de coneixement.

Pel que fa al tractament estadístic l'hem realitzat a partir del paquet estadístic SPSS (Statistical Package of Social Science).

²³ Torres(2005) recomana aquesta expressió per referir-se a la llengua amb què la persona comença el seu recorregut vital.

4. Descripció sociodemogràfica

Bona part dels mestres enquestats són originaris de l'illa de Mallorca (veg. gràfic 1) i, tenint en compte el conjunt de la mostra, provenen majoritàriament de territoris catalanòfons. Pel que fa als nascuts a l'illa de Mallorca, hem diferenciat els que viuen a Palma i els que viuen a pobles. Per zona catalanoparlant hem inclòs els nascuts a Menorca, Eivissa, Catalunya i País Valencià. El subgrup dels nascuts a l'estranger només representa el 0,6 per cent de la mostra i, per això, no el tindrem en compte en el nostre estudi.

Gràfic 1. Percentatge dels enquestats per lloc de naixement.

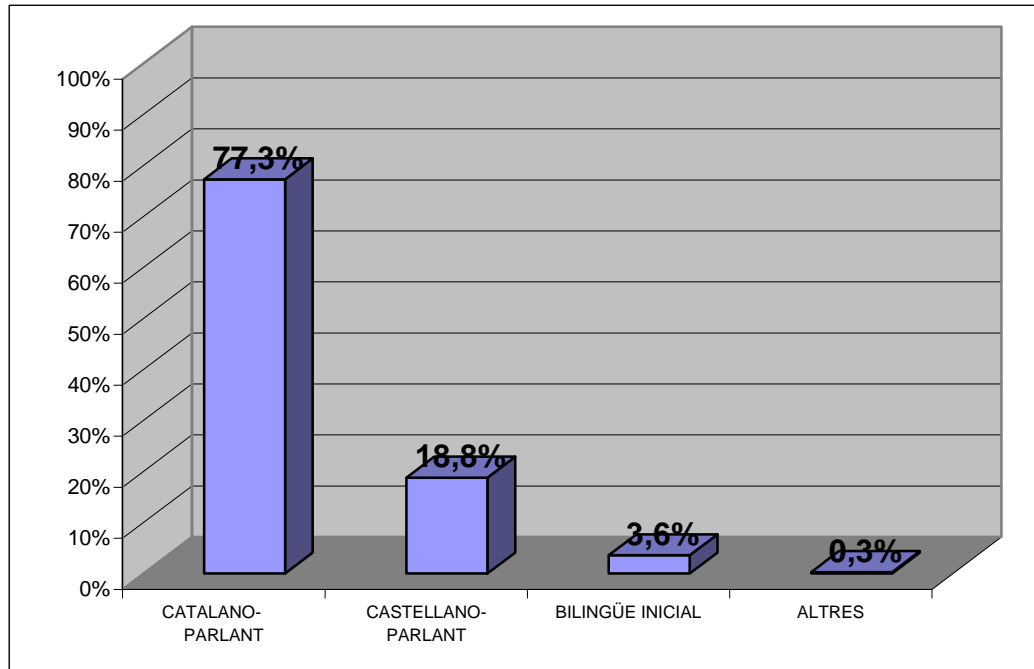
Pel que fa a la llengua inicial, hem delimitat quatre subgrups:

Primer, els qui han adquirit la llengua catalana en família —parlaríem de catalanoparlants inicials.

Segon, els qui han adquirit la llengua catalana en companyia de la castellana —parlaríem de bilingües inicials.

Tercer, els qui han adquirit com a llengua inicial la castellana —parlaríem de castellanoparlants.

Quart, el subgrup d'altres llengües.

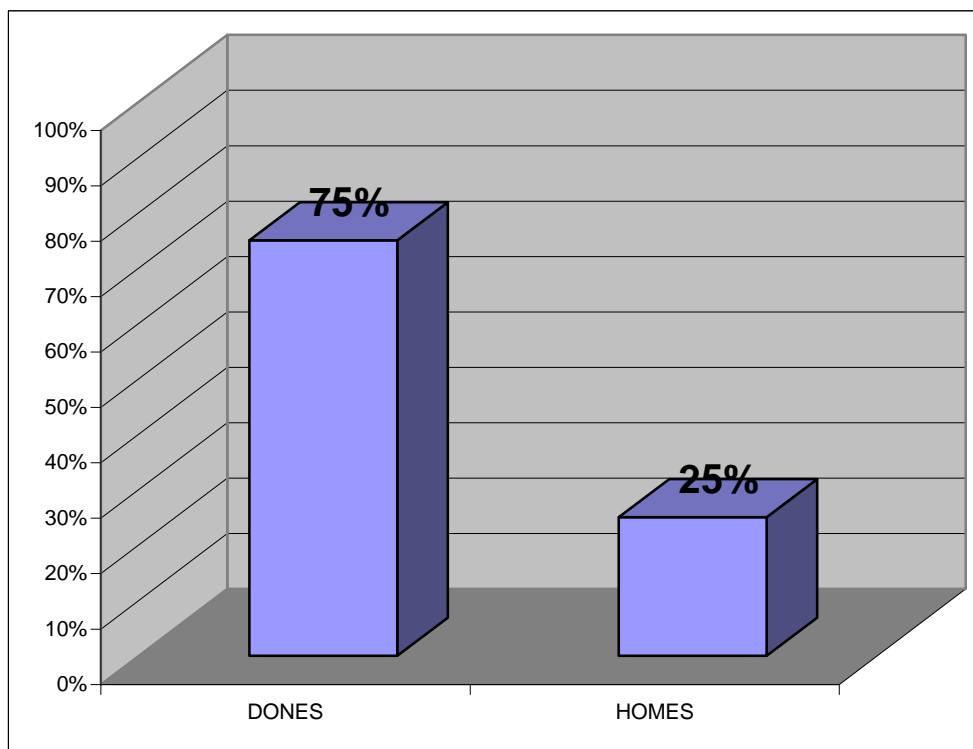

Gràfic 2. Percentatge dels enquestats per llengua inicial.

El subgrup majoritari de la mostra és representat pels catalanoparlants inicials (veg. gràfic 2).

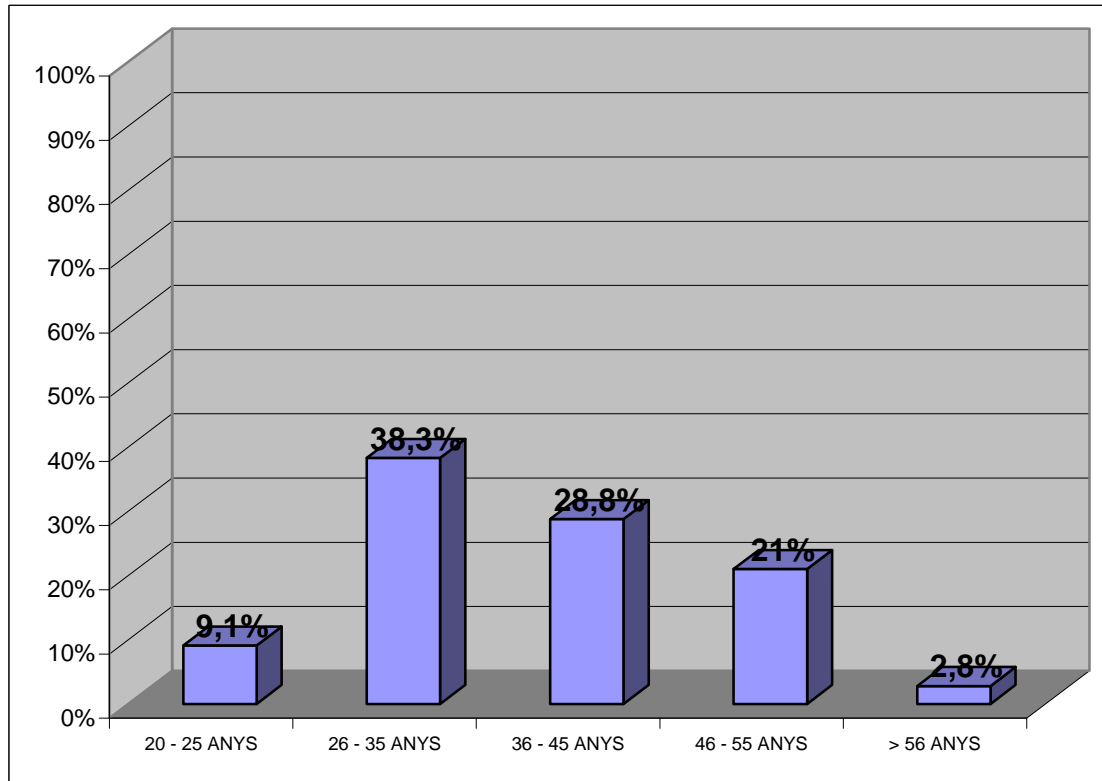
Pel que fa al gènere de la mostra, com podem veure al gràfic núm. 3, hi ha més quantitat de dones que d'homes que exerceixen de mestres a Mallorca. Aquest és un tret de la nostra mostra i, per tant, del nostre univers, que també coincideix amb el conjunt de mestres d'Educació Primària de l'Estat espanyol²⁴. Així doncs, podem dir que continua la feminització d'aquest col·lectiu.

²⁴ Segons dades del MEC (Ministeri d'Educació i Ciència) el conjunt de dones, que exerceixen de mestres d'Educació Primària a l'Estat espanyol, és d'un 77,4%

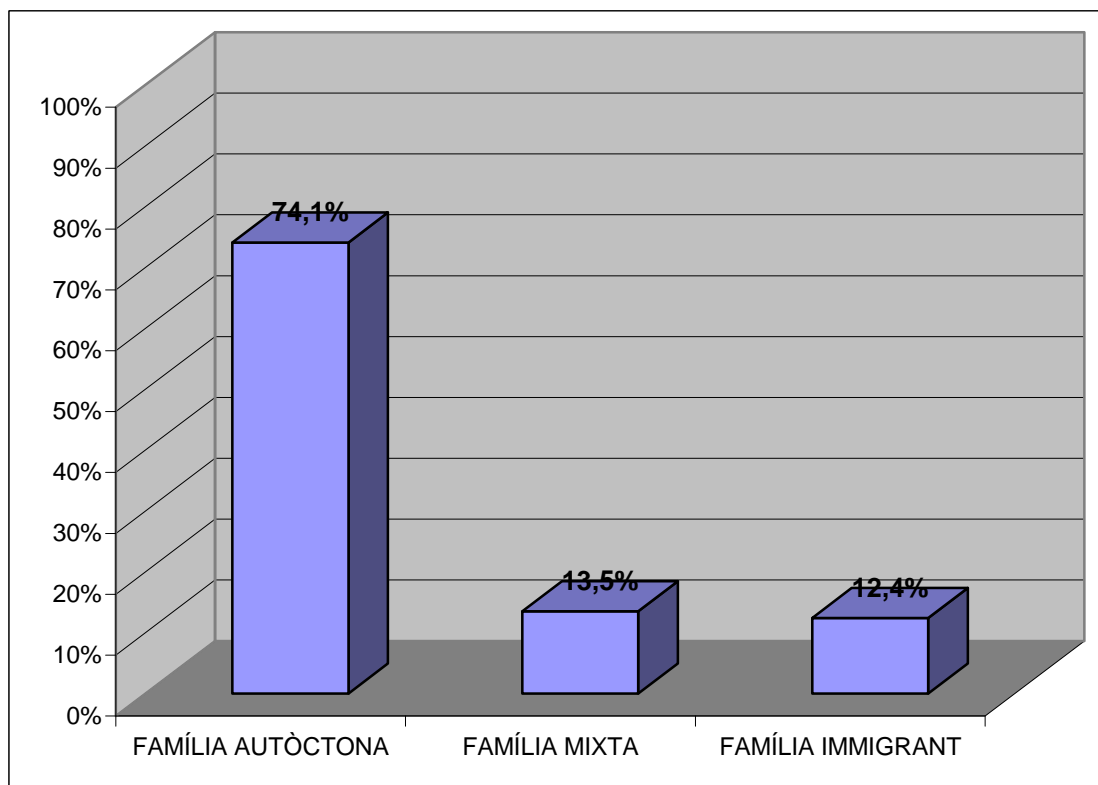
Gràfic 3. Distribució de la mostra estudiada per sexe.

Les edats de la nostra mostra de mestres d'Educació Primària estan entre els 22 i 62 anys. La mitjana d'edat és de 39 anys \pm 10 anys. Una vegada coneguda l'edat, l'hem categoritzada en cinc grups. Així doncs, els subgrups d'edat són els següents: de 20 a 25 anys, de 26 a 35 anys, de 36 a 45 anys, de 46 a 55 anys i + de 55 anys.

Gràfic 4. Distribució de la mostra per subgrups d'edat.

La classificació dels tipus de família l'hem fet a partir del lloc de naixement dels dos progenitors dels subjectes d'estudi i, així, han resultat tres subgrups: família autòctona (quan els dos progenitors han nascut a zona catalanoparlant); mixta (quan un dels progenitors ha nascut a zona catalanoparlant i l'altre a zona castellanoparlant); immigrant (quan els dos han nascuts a zona castellanoparlant).

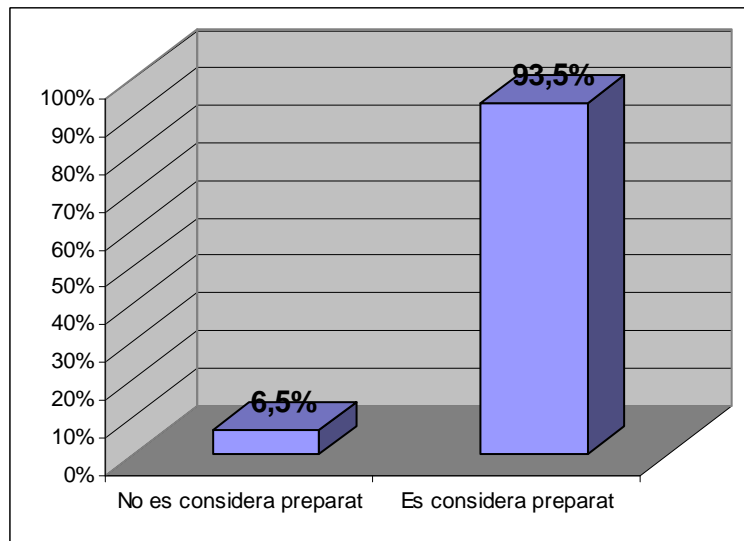
Gràfic 5. Distribució de la mostra estudiada per tipus de família.

La distribució de la mostra, segons el tipus de família (veg. gràfic 5), ens mostra que la família autòctona representa el subgrup majoritari, concretament, el 74,1 per cent; i el subgrup minoritari és la família immigrant, malgrat que la diferència és molt poca en relació a la família mixta.

5. Resultats: els coneixements lingüístics

Com era d'esperar (veg. gràfic 6), els mestres de la mostra es consideren preparats —en un 93,5 per cent— per fer les classes en llengua catalana; la resta —un 6,5 per cent— no es considera preparat.

Malgrat que el percentatge dels que es consideren “no preparats” no és gaire alt, sí que és remarcable si tenim en compte que exerceixen com a mestres d'Educació Primària.

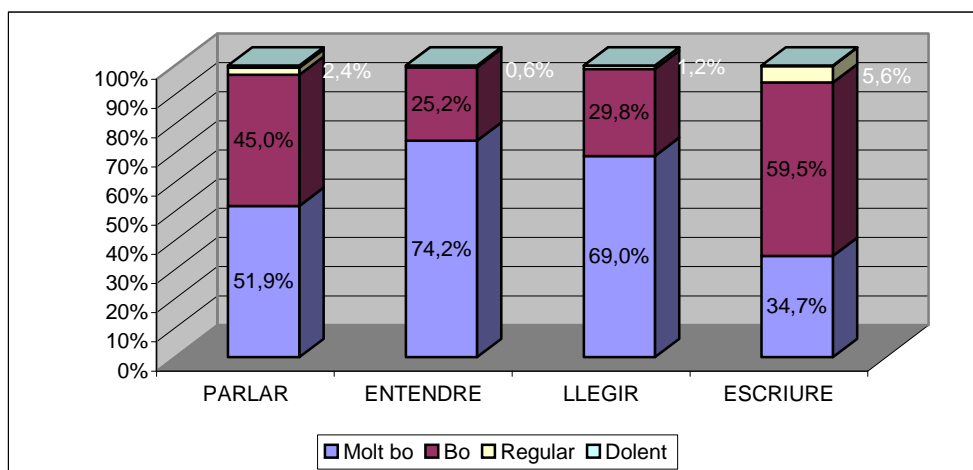

Gràfic 6. Percentatge dels que es consideren preparats.

Els mestres d'Educació Primària a Mallorca: característiques sociodemogràfiques i lingüístiques

Silvia Oliver Grau

A la pregunta més general i dicotòmica, la majoria (recordem, un 93,5 per cent) es considerava preparat. En canvi, quan hem fet que s'autoavaluïn en termes escalars, dels quatre ítems proposats per a les habilitats lingüístiques bàsiques, l'opció " Molt bo" no assoleix en cap cas un valor tan elevat. El màxim arriba a un 74,2 per cent en l'habilitat d'entendre i el mínim el trobam en l'habilitat d'escriure, que és l'única que no arriba al 50 per cent (veg. gràfic 7)

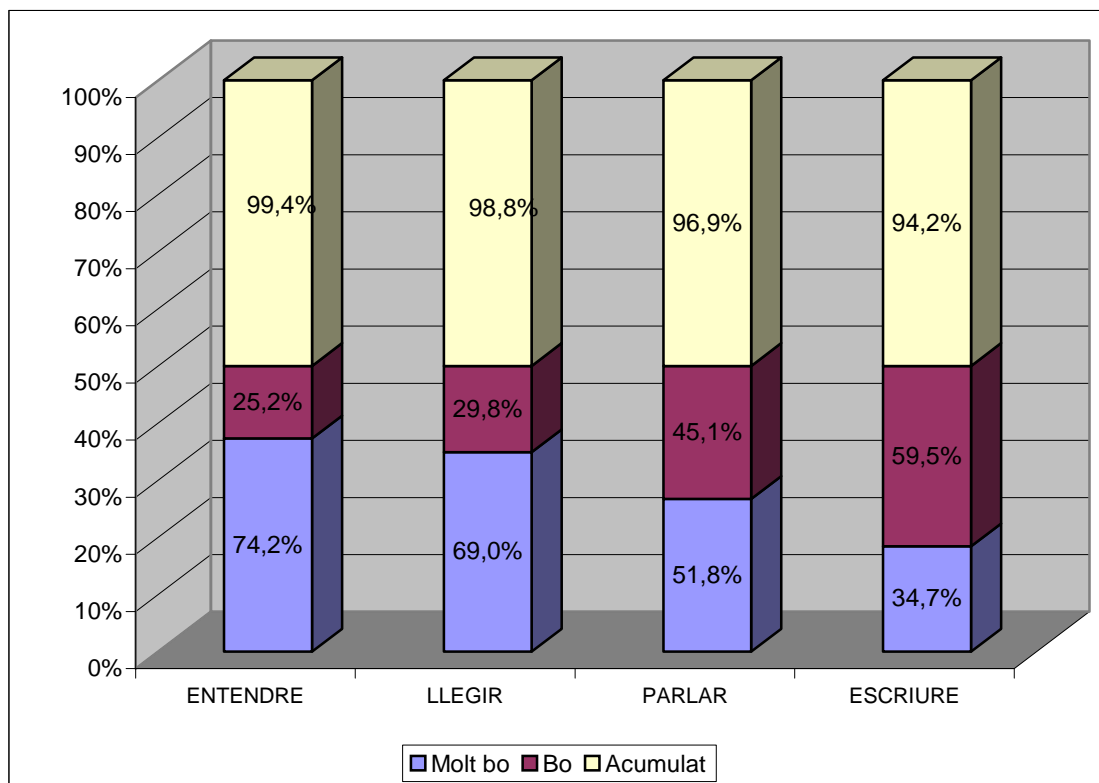
Gràfic 7. Percentatge global de la valoració de les habilitats lingüístiques bàsiques.

Tenint en compte la valoració "Molt bo", la gradació de competència i el tant per cent corresponent, és el següent:

Entendre > llegir > parlar > escriure

74,2%	69%	51,8%	34,7%
-------	-----	-------	-------

I, si sumem les dues màximes valoracions positives “Molt bo” i “Bo”, no varia l'ordre però sí que ho fa, i considerablement, el tant per cent (veg. gràfic 8).

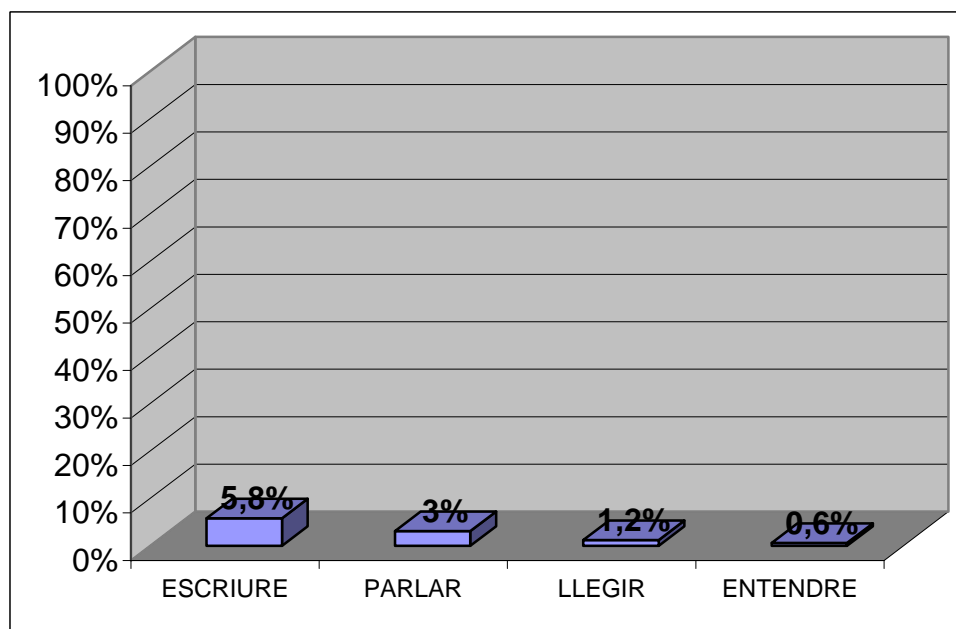

Gràfic 8. Valoració de “Molt bo”, “Bo” i acumulada per a les habilitats lingüístiques bàsiques.

Entendre > llegir > parlar > escriure

Pel que fa a l'opció “Dolent”, el resultat és nul referent a l'habilitat d'entendre i a l'habilitat de llegir. Apareix en uns nivells mínims pel que fa a l'habilitat de parlar (0,8 %) i escriure (0,2 %).

Si suméssim, en aquest cas, les dues valoracions negatives "Regular" i "Dolent" (veg. gràfic 9), la gradació de competències i el tant per cent corresponent variarien. Seria el següent:

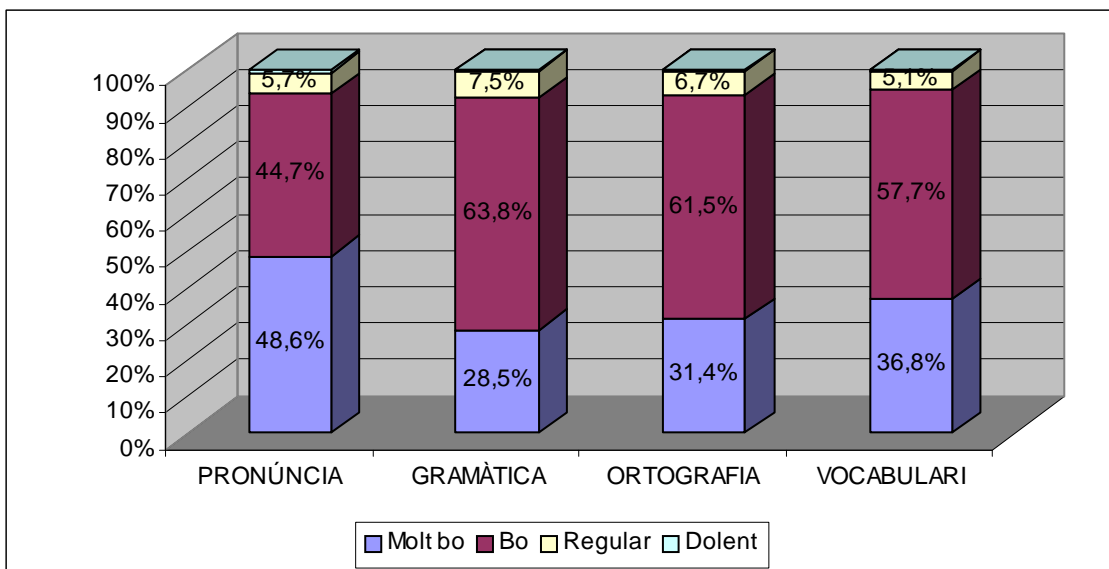
Gràfic 9. Valoració acumulada de "Dolent" i "Regular" per a les habilitats lingüístiques bàsiques

Escriure > parlar > llegir > entendre

La pregunta següent del qüestionari volia mesurar aspectes més concrets, com són: pronúncia, gramàtica, ortografia i vocabulari. El nivell de resposta també es dividia en quatre ítems (Molt bo, Bo, Regular, Dolent).

Si en les habilitats lingüístiques bàsiques generals, excepte l'habilitat d'escriure (34,7%), l'opció màxima superava el 50%, pel que fa a aquests aspectes concrets no s'arriba al mateix percentatge en cap cas.

L'aspecte que més s'hi aproxima és la pronúncia amb un 48,6 %, i el que més se n'allunya és la gramàtica amb un 28,5 % (veg. gràfic 10).

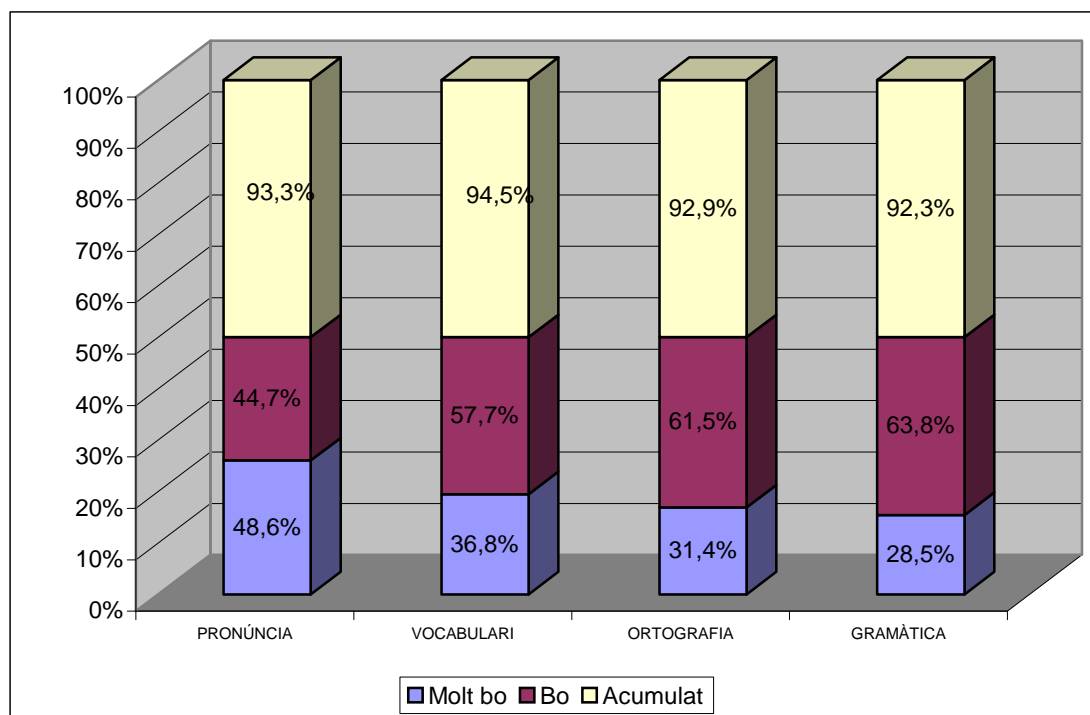
Gràfic 10. Percentatge global de la valoració dels aspectes lingüístics concrets.

Tenint en compte l'opció màxima "Molt bo", la gradació i el tant per cent corresponent seria el següent:

Pronúncia > vocabulari > ortografia > gramàtica

48,6%	36,8%	31,4%	28,5%
-------	-------	-------	-------

I, si sumem les dues valoracions positives "Molt bo" i "Bo", el tant per cent augmenta considerablement, i se situa en uns nivells molt elevats. En tots els casos supera el 92 per cent (veg. gràfic 11).

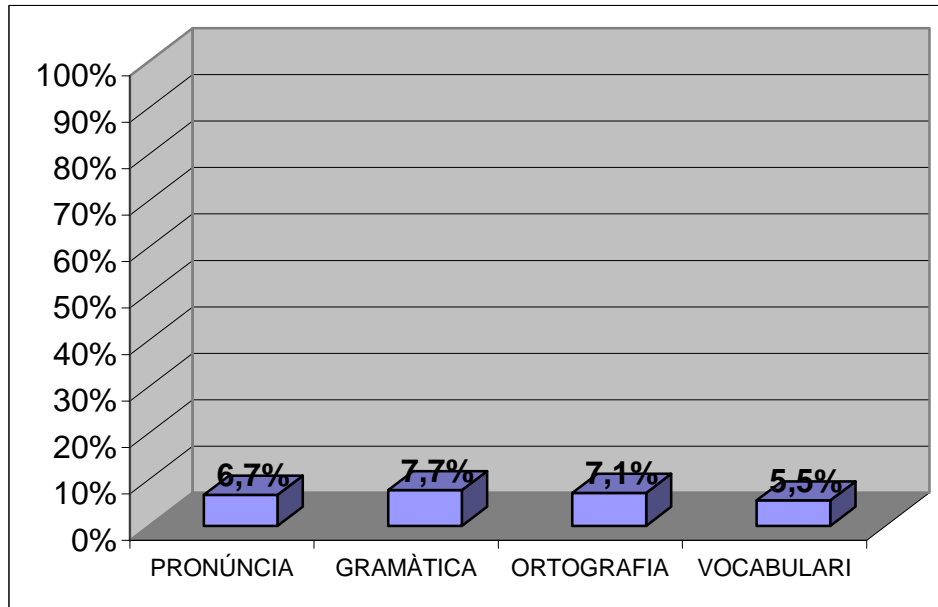

Gràfic 11. Valoració de "Bo", "Molt bo" i acumulada dels aspectes lingüístics concrets

Així mateix, es produeix un canvi d'ordre: l'aspecte del "vocabulari" passa a ser el més valorat.

L'opció "Dolent" és present en tots els aspectes analitzats, però amb valors mínims, només arriba a l'1% en el cas de la pronúncia, que, contràriament, és l'aspecte que més s'ha valorat amb l'opció màxima.

Si suméssim les dues valoracions negatives “Regular” i “Dolent” (veg. gràfic 12), la gradació i el tant per cent corresponent seria el següent:

Gràfic 12. Valoració de “Regular” i “Dolent” per als aspectes lingüístics concrets.

Gramàtica > ortografia > pronúncia > vocabulari

6. Conclusions

Tenint en compte el conjunt de la mostra, l'anàlisi de les dades sobre el coneixement del català, mesurades en termes dicotòmics (considerar-se preparat o no considerar-s'hi) constata que els mestres majoritàriament es consideren preparats.

Quan hem fet que s'atorguessin una valoració per a cada habilitat lingüística, els resultats esdevenen més matisats. Una part dels qui declaren que saben català perceben, alhora, insuficiències en el seu coneixement. S'autoavaluen majoritàriament amb l'opció " Molt bo" pel que fa a l'habilitat d'entendre, de llegir i de parlar, però no a l'habilitat d'escriure. Les habilitats productives (parlar i escriure) són les menys valorades.

L'habilitat bàsica a la qual han atorgat una puntuació més elevada ha estat la d'entendre. Ens sobta, però, que no arribi a un 100 per cent quan és una habilitat bàsica i imprescindible.

En general, quan se'ls pregunta sobre aspectes més concrets (ortografia, gramàtica, pronúncia i vocabulari) s'autoavaluen majoritàriament amb l'opció de "Bo" i no amb "Molt bo", pel que fa als aspectes lingüístics de gramàtica, ortografia i vocabulari. Tan sols la pronúncia es valora majoritàriament amb l'opció "Molt Bo", però només amb una diferència de 3,9 per cent. Pel que fa a la resta d'aspectes la diferència supera el 20 per cent.

Aquestes valoracions ens fan pensar en dues possibilitats: manifesten realment les seves mancances o mostren un grau exagerat de purisme.

Referències bibliogràfiques

- Argenté, Joan, Bibiloni, Gabriel. (1997). Una enquesta sociolingüística als Països Catalans. *Actes de la Cinquena Trobada de Sociolingüistes Catalans*, 9-20. Artigues, Antoni. (1985). *Mecanismes de poder. Escrits de sociolingüística*. Palma: Universitat de les Illes Balears.
- Bastardas, Albert. (1991). Fer el futur. Sociolingüística, planificació i normalització del català. Barcelona: Empúries.
- Bibiloni, Gabriel. (1984). *La llengua dels mallorquins: anàlisi sociolingüística*. Barcelona: Publicacions Edicions Universitat de Barcelona.
- Dols, Aina, Fuster, Germà, Oliver, Miquel. (2000). La competència lingüística dels docents: Un dret dels alumnes. *Primer Congrés de Llengua i Ensenyament a Mallorca. Moviment d'Escoles Mallorquines*, 103-107.
- Erill, Gustau, Farràs, Jaume, Marcos Ferran. (1992). *Ús del català entre els joves de Sabadell*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- Farràs, Jaume, Torres, Joaquim, Vila, F. Xavier. (2000). El coneixement del català. 1996. Mapa sociolingüístic de Catalunya. Anàlisi sociolingüística de l'enquesta oficial de població 1996. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura.
- Joan, Bernat. (2002). *Normalitat lingüística i llibertat nacional*. Barcelona-València: 3i4.
- Marí, Isidor. (1992). *Un horitzó per a la llengua*. Barcelona: Empúries.
- Melià, Joan. (1997). La llengua dels joves. Comportaments i representacions lingüístics dels adolescents mallorquins. Palma: Universitat de les Illes Balears.
- Oliver, Miquel. (1996). La docència en llengua catalana: Professors reciclats i pràctica professional. *L'Arc* 2, 39-43.
- Peña, Daniel. (2001). *Fundamentos de estadística*. Madrid: Alianza.
- Pradilla, Miquel Àngel. (2001, Primavera-hivern). La sociolingüística catalana de la variació: aproximació metodològica (I). *Noves S.L.* Recuperat 4 de gener, a gencat.net/llengcat/noves
- Pradilla, Miquel Àngel. (2001, Estiu). La sociolingüística catalana de la variació: aproximació metodològica (II). *Noves S.L.* Recuperat 4 de gener, a gencat.net/llengcat/noves
- Siguán, Miguel. (1999). *Conocimiento y uso de las lenguas*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas.

- Solé, Jordi. (2001). El políedre sociolingüístic. Una iniciació a la sociolingüística del conflicte. Barcelona-València: 3i4.
- Querol, Ernest. (2002, estiu). Usos i representacions socials de les llengües a les Illes Balears. *Noves S.L.* Recuperat 4 de gener, a gencat.net/llengcat/noves
- Torres, Joaquim, Vila i Moreno, F. Xavier, Fabà, Albert, Bretxa, Vanessa. (2005). *Estadística sobre els usos lingüístics a Catalunya 2003. Llengua i societat a Catalunya en els inicis del segle XXI*. Barcelona: Publicacions de l'Institut de Sociolingüística Catalana. Sèrie Estudis, 8.
- Vallverdú, Francesc.(1980). *Aproximació crítica a la Sociolingüística Catalana*. Barcelona: Edicions 62.
- Villaverde, Joan-Albert (2002, hivern). Coneixement i usos lingüístics a les Illes Balears. Revisió dels estudis promoguts per institucions i altres. *Noves SL. Revista de Sociolingüística*. Recuperat 4 de gener, a gencat.net/llengcat/noves